

Jednou budem dál

Česká televize, 14. listopadu 2009; Hospodářské noviny, 16. listopadu 2009

autor: Václav Havel

Ve známém americkém spirituálu se zpívá, "jednou budem dál" a já si kladu otázku: Jak bude naše země vypadat za dalších dvacet let? Budem dál? Věřím, že budeme. Co to ale konkrétně znamená? Podělím se s vámi o svou představu.

Především budeme mít, jak doufám, novou ústavu, která, vycházejíc z nabytých zkušeností, trochu pozmění strukturu ústavních institucí, bude v několika drobnostech jednoznačnější, a která některé důležité další ústavní normy nebo aspoň jejich základní body přijme jako své integrální součásti. Její první částí samozřejmě bude Listina základních práv a svobod. Budeme mít nový volební zákon. Do stovek zákonů, jejich novel a příslušných "přílepků" bude už viditelně vnášen pořádek. Budeme pochopitelně s Evropskou unií sdílet i její Listinu, artikulující okruh základních civilizačních hodnot a ideálů, k nimž se Evropa hlásí.

Mravní řád na prvním místě

To všechno, samo o sobě, stále ještě respekt k těmto hodnotám nezaručuje. Právnímu řádu musí předcházet řád mravní. Důležité proto je, aby sdílené hodnoty byly brány celou společností co nejdůležitěji a byly přijímány jako ukazatelé dobrého směru na všech rovinách lidského soužití. Což předpokládá trvalé pěstování mravního cítění nás všech nebo prostě slušnost. Všichni mohou v této věci něco dělat. Nejvíce ale ti, kteří jsou nejvíce vidět, či jejichž počínání nejvíce ovlivňuje společnost. Nebude například myslitelné, aby politici soudili Ústavní soud, nebo se před volbami podbízelí voličům apelem na jejich předsudky nebo se navzájem špehovali. Duchovní život, vědecké bádání, zbožnost, kultura a vzdělanost nebudou už jen nějakou "nadstavbou", jak jsou chápány dnes, ale budou vnímány jako výraz bytostné potřeby člověka. Tedy něco, co mu pomáhá být lépe člověkem.

Základem demokracie je občanská společnost. Jsou to nejrůznější typy sebestrukturace společnosti zdola, tedy tvorba a práce institucí do jisté míry samostatných, nezávislých plně na státu. Jde o život spolkový, život akademický, neziskové organizace, církve, odbory, ale v určitém smyslu i o samosprávu komunální i krajskou. Člověk je tvor společenský a občanská společnost mu umožňuje svobodně se sdružovat s jinými, a tudíž tvořivěji či autentičtěji žít. Zároveň významně přispívá ke stabilitě státu. Je to totiž, mimo jiné, nejlepší obrana proti každému pokusu uzurpovat moc.

Občanská společnost se po desíletích potlačování či neexistence rodí těžko a dlouze. Za dvacet let bude daleko rozvinutější než dnes. Stát se jí nebude bát, ale bude na ni naopak hrdý. A bude jí vycházet vstříc. Například tím, že určité procento daní budou moci občané i organizace posílat rovnou neziskovým subjektům, které si sami vyberou, tedy bez nákladného a centralistického prostřednictví státního rozpočtu.

Politika nebude sloužit stranám

"Kde chřadne občanská společnost, tam chřadnou i politické strany," řekl mi před dvaceti lety jeden zkušený západní politik. Je to pochopitelné, vždyť i strany jsou součástí občanské společnosti, byť velmi specifickými. Je to něco, co by mělo z celé občanské společnosti nasávat živiny, zpracovávat je a posléze nabízet v podobě svých programů politice, voličům, státu. Neobklopeny tímto životodárným prostředím, musí nutně chřadnout. Strany podle mého mínění dříve či později pochopí, že nejsou nějakými metastrukturami státu či jeho lehce nelegálními alternativami a že tu nejsou proto, aby kdesi v příšeří rozhodovaly o tom, co má viditelný stát udělat a za co má pak nést plnou veřejnou odpovědnost.

Věřím, že náš politický systém bude ještě zrát a zbavovat se postupně svých tradičních neřestí, díky čemuž budou strany za dvacet let daleko víc tím, čím by podle mne měly být: prostředím tvořivé politické rozpravy, v němž se rodí a zrají politické osobnosti, které pak strany nabízejí politice, respektive voličům. Strany tedy budou spíš veřejným pomocníkem státu, než jeho skrytým manipulátorem.

Trvalým problémem stran je jejich financování. Tento problém se vyřeší mimo jiné tím, že u národní banky bude existovat zvláštní fond, který povede účty všech stran. O svých zdrojích a výdajích by samozřejmě strany rozhodovaly samy, bylo by zde ale nezávislé místo, které by vklady profesionálně obhospodařovalo a řádně zdaňovalo.

Celkově tedy: politika nebude sloužit stranám, ale strany politice. V českém veřejném a politickém životě lze vysledovat zhruba dvě základní tradice: tradici řekněme masarykovskou, pro níž je otázka česká otázkou lidskou a která se hlásí k naší spoluodpovědnosti za svět, a tradici sobecky čecháčkovskou, která se dívá na všechny cizince s nedůvěrou a trvale je podezívá, že nám chtějí ublížit. Když se to smí, velmi halasně vykřikují nositelé této tradice cosi o našich blížě nespecifikovaných národních zájmech, a když se to nesmí, naopak se přihrbí, začnou se starat sami o sebe a vyčkávat, jak to všechno dopadne.

Věřím, že se u nás bude - zvláště s příchodem nových a předchozími poměry už nepoznamenaných generací - prosazovat víc ta první tradice než ta druhá. Věřím, že za dvacet let nebudeme sklízet mezinárodní pozornost siláckým bojem s velkými státy o svůj význam, ale způsobem svého bytí na světě, mírou své spoluodpovědnosti za celek, svými dobrými nápady, které nabízíme všem do společného vlastnictví.

Odpovědností za svět rozumím mimo jiné i nelhostejnost k osudu všech, o nichž víme, že tak či onak trpí. Nemůžeme, a v tomto globálně propojeném světě obzvláště, být lhostejní k těm, kdo jsou utlačováni, a nepodporovat ty, kteří usilují o svobodu. Nemůžeme hlásat svobodu jednotlivce a zároveň se nesolidarizovat s nesvobodnými. Nemůžeme jen proto, že se bojíme o nějaké zakázky, mlčet ke zjevnému porušování lidských práv. Dokud považujeme lidskou svobodu a lidská práva za pouhou nadstavbu materiální základny, nejsme na tom jako společnost dobře.

Země vzkvétá, ale opakujeme chyby

To se změní, protože se to musí změnit. Před dvaceti lety jsem řekl, že naše země nevzkvétá. To bych dnes už říct nemohl. Naše země vzkvétá. Ale občas dost divně.

Všimněme si jen její viditelné tváře: velké kusy naší krajiny podléhají jakémusi zvrácenému stavebnímu běsnění, které rozsévá po zemi nové a nové přízemní velkosklady, ohromná parkoviště, nákupní haly, průmyslové zóny, skládky, zábavní zóny, hypermarkety. Kolik krajiny zanecháme svým potomkům? A kde se berou tak báječné vztahy mezi globálními firmami a zvolenými zastupiteli, kteří schvalují územní plány?

Mohl bych mluvit o dalších věcech. O pozvolném upadání kvality masově vyráběných produktů zahaleném do hávu zdánlivě pestré nabídky, o nenápadném rdoušení malých soukromých živností a obchůdků, této tradiční bašty sociální sebekontroly i skutečné originality zboží. Mohl bych mluvit o tom, jak spotřebováváme stále víc energie a ještě se tím chlubíme, místo abychom jí stále dovedněji šetřili, nebo o tom, jak se dost nesmyslně chceme stát energetickou velmocí, které nevadí, že kvůli zisku si znetvoří krajinu. Mohl bych mluvit o tom, jak z jakýchsi pseudovlasteneckých důvodů komplikujeme život tisícům svých spoluobčanů lpěním na své národní měně. Nebo o tom, jak málo si všímáme, kdo - skryt za někoho, kdo je skryt za někoho, kdo je skryt za někoho - se snaží ovládat v naší zemi různé infrastrukturní sítě či strategické subjekty nebo stavby a nenápadně tím získávat nad námi kontrolu. To by se měl údajně svobodný občan nakonec zase bát promluvit z obavy, že ho uslyší ucho nějakého velkého bratra?

Je zkrátka cosi divného, ba až nebezpečného na způsobu, jímž naše země vzkvétá. Nepoučili jsme se, opakujeme chyby, které jiní mají dávno za sebou. Chceme hrát hru, ale bojíme se jí dát pravidla. Slušnosti ubývá, krade se, a když někdo řekne, že se krást nemá, sklídí posměch.

Ale i naše společnost prozírá. Bude se to postupně měnit. A už k tomu nebude naštěstí třeba revoluce.

V roce 2029 budem dál.

Pravda a láska musí zvítězit nad lží a nenávisť!

Odkaz Česká televize:

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/20956221009-jednou-budem-dal/>

Odkaz Hospodářské noviny:

http://hn.ihned.cz/c4-10150570-39087950-500000_d-vaclav-havel-jednou-budem-dal